Copyright & Creative Commons:
The copyright of articles published in the *Journal of Legal Reserach* remains with the author(s). This journal is published as an open access publication, and all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0). This license permits use, redistribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and the use is non-commercial in nature.
For more information, please refer to the journal's *Open Access Policy* page.

Institutional Independence and Legislative/Executive Intervention in Monetary Policy-Making: A Study of Iran's Monetary and Banking Framework

Parisa Ghorbani Zirdehi[1], Alireza Masoudi[2*], Mahmoud Bagheri[3], Hossein Ghorbanian[4]

S.D.I.L.
The SD Institute of Law Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh Research and Study Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jlr.2023.405218.2382

Received:
3 July 2023

Accepted:
3 September 2023

Published:
5 May 2026

Abstract

Notwithstanding the explicit provisions of the Monetary and Banking Act of Iran, pursuant to which the Central Bank and its principal decision-making body, namely the Money and Credit Council, are recognized as the primary monetary policymakers, and despite the fact that various provisions of the said law address monetary policymaking in a manner suggesting that the Central Bank functions as the sole policymaking authority acting independently from other institutions, practical experience demonstrates that both the legislative and executive branches intervene in the formulation and implementation of monetary policy. This article, while examining the institutional position and authority of the various monetary policymaking bodies, analyzes certain instances of duality, inconsistency, and conflict arising from the legislative and executive branches' regulatory interventions in the realm of monetary policymaking. The study demonstrates the consequences of intervention by non-specialized governmental institutions in monetary policy and explains how such intervention constrains the autonomy and effective functioning of the specialized monetary authority, which, by its very nature, ought to operate independently. Furthermore, the article explores the potentially adverse economic consequences arising from the erosion of central bank independence and

1. PhD Student in Private Law, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: parisa_ghorbani@ymail.com
2. (*Corresponding Author), Assistant Professor, Department of Private Law, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: alireza@drmasoudi.com
3. Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran; Invited Professor, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: mahbagheri@ut.ac.ir
4. Assistant Professor, Department of Private Law, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran; Invited Professor, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: hosseinghorbanian1353@gmail.com

institutional coherence in monetary governance.

Keywords: Monetary and Banking Act, Monetary Policy, Policymaking Institution, Central Bank Independence, Money.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "The Legal System Governing Monetary and Foreign Exchange Obligation", North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Funding: The author(s) recived no financial support (funding. Grants and sponsorship) for the research, authorship, and/ or pouplication of this article.

Author Contributions:

Parisa Ghorbani Zirdehi: Methodology, Software, Formal Analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization.

Alireza Masoudi: Conceptualization, Validation, Formal Analysis, Data Curation, Supervision, Project Administration.

Mahmoud Bagheri: Validation, Data Curation, Supervision.

Hossein Ghorbanian: Validation, Data Curation, Supervision.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Zamani, Seyyed Ghasem & Shayan Seyyedahmadi. “The International Responsibility of the Republic of Turkey Arising from Violations of the Rights of Syrian Kurds During the 2010s”. *Journal of Legal Research*, 25, no. 65 (May 5, 2026), 219-241.

Extended Abstract

Monetary policy is considered a fundamental component of a country's economic policies, through which the monetary authorities seek to regulate the money supply in a manner consistent with the country's economic objectives, within a coordinated framework alongside other economic policies. Monetary policy represents a category of public economic policy encompassing a set of methods, mechanisms, frameworks, regulations, actions, and operations through which monetary policy is formulated and implemented within a specific geographical area (territorial jurisdiction). Therefore, policy-making is a broad conceptual framework within which monetary policy is situated, and its principal subject matter is the formulation and determination of monetary policy. In addition to the highly significant issue of monetary policy itself, the institutions and policy-makers responsible for the adoption of such policies, as well as the procedures and mechanisms through which policies are enacted, the determination of the institutions charged with their implementation, and the modalities of supervision and intervention in their execution, are also of considerable importance. The fundamental principle that guarantees monetary stability, and consequently contributes to the economic stability of a country, is the provision of a precise and coherent framework for defining monetary policies, ensuring their proper implementation, and maintaining continuous oversight over their enforcement. With respect to the institution or authority competent to formulate monetary policy, the positions, procedures, and approaches adopted by different countries have not been uniform; rather, they have varied significantly across jurisdictions and historical periods. The experience of developed countries demonstrates that a central bank operating as the principal policy-making authority and enjoying a high degree of institutional independence is capable of adopting more appropriate and effective monetary policies. Conversely, the experience of countries in which multiple policy-making institutions exist and the central bank operates with only limited or moderate independence indicates that monetary policies have often failed to be formulated and implemented effectively and coherently. Independence in policy-making does not imply the absence of interaction with other institutions; rather, it signifies the absence of undue influence exerted by governmental institutions over central bank policies, as well as the non-subordination of monetary policy to fiscal policy. To the extent that fiscal policies exert less influence over monetary policies, the prospects for sustainable economic growth are correspondingly enhanced. This approach has been recognized and, in certain instances, implemented by advanced economies with dynamic economic systems. In Iran, pursuant to the existing laws, including Paragraph (A) of Article 10 and the subsequent provisions of the Monetary and Banking Act, the Central Bank possesses the requisite powers and authority to formulate policies and adopt decisions and measures in the field of monetary and banking affairs. Under the Act, the Central Bank and its principal policy-making body, namely the Money and Credit Council, enjoy extensive competence enabling them to adopt appropriate policies in all banking sectors. Nevertheless, in certain circumstances, under the pretext of safeguarding public interests, remedying inefficiencies, or resolving temporary economic difficulties, the Islamic Consultative Assembly or the Council

of Ministers proceeds to adopt regulations that may be regarded as constituting interference in monetary policy, thereby undermining the position of the monetary policy-maker and destabilizing the adopted policies. Such intervention may occur through various mechanisms, including granting the legislature broad regulatory authority, adopting regulations that conflict with or are inconsistent with the policies of the Central Bank, increasing the number of governmental and parliamentary representatives within the Money and Credit Council, and adopting executive regulations whose effectiveness is heavily dependent upon the policies of the Central Bank. It should be particularly emphasized that where the presence and influence of representatives of governmental and sovereign institutions within the Money and Credit Council become predominant, or where legislative and executive enactments are not aligned with the policies of the Central Bank, there arises a serious and continuing risk that the policies of the Money and Credit Council will effectively become subordinate to the government's fiscal policies. Such a development adversely affects the independence of the policy-making institution and compromises the autonomy that monetary policy ought to maintain vis-à-vis the government's broader fiscal agenda. This article examines the position and functions of the various monetary policy-making institutions, as well as certain dualities and conflicts arising between the executive and legislative branches in the sphere of monetary policy-making. The article further demonstrates the manner in which the intervention or supervision of other institutions over the Central Bank's monetary policies occurs, the consequences of such intervention, and the extent to which it restricts the operational sphere of the specialized and ostensibly independent policy-making institution, together with the potentially adverse economic consequences that may result therefrom.

کپی‌رایت مقالات منتشرشده در نشریه پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده/نویسندگان محفوظ است. این نشریه به‌صورت دسترسی آزاد منتشر می‌شود و تمامی مقالات آن تحت مجوز Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) منتشر می‌گردند. این مجوز اجازه استفاده، بازنشر و بازتولید محتوا در هر نوع رسانه‌ای را می‌دهد، مشروط بر آنکه به منبع اصلی به‌درستی استناد شود و استفاده صرفاً غیرتجاری باشد.
برای کسب اطلاعات بیشتر، به صفحه «سیاست‌های دسترسی آزاد» نشریه مراجعه فرمایید.

سیاست‌گذاری پولی و تحلیل حقوقی مداخله قوه مقننه و مجریه در آن

پریسا قربانی زیردهی [۱]، علیرضا مسعودی [۲*]، محمود باقری [۳]، حسین قربانیان [۴]

پژوهشکده حقوق

نوع مقاله: علمی ـ پژوهشی

DOI:
10.48300/jlr.2023.405218.2382

تاریخ دریافت:
۱۲ تیر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:
۱۲ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:
۱۵ اردیبهشت ۱۴۰۵

چکیده

علی‌رغم آنچه در قانون پولی و بانکی کشور به‌صراحت بیان گردیده است که سیاست‌گذار در عرصه پولی، بانک مرکزی و رکن مهم آن شورای پول و اعتبار است و همچنین در مواد مختلف این قانون به‌نحوی درخصوص سیاست‌گذاری پولی صحبت شده است که گویی بانک مرکزی تنها نهاد سیاست‌گذار است و در سیاست‌گذاری از سایر نهادها مستقل است، اما در عمل شاهد آن هستیم که قوای مقننه و مجریه در این سیاست‌گذاری دخالت دارند. در این مقاله ضمن بیان جایگاه هر یک از نهادهای سیاست‌گذار پولی، برخی از دوگانگی‌ها و تعارضات عملکردی و قانونگذاری قوه مجریه و قوه مقننه در سیاست‌گذاری‌های پولی بیان گردیده است که نشان می‌دهد مداخله و یا نظارت سایر نهادها در سیاست‌گذاری‌های پولی چه پیامدی دارد و چگونه عرصه را بر نهاد سیاست‌گذار تخصصی که می‌بایست مستقل باشد، تنگ می‌کند و می‌تواند چه آثار ناگوار اقتصادی در پی داشته باشد.

۱. دانشجوی دکترای حقوق خصوصی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: parisa_ghorbani@ymail.com

۲. (*نویسنده مسئول)، استادیار، گروه حقوق خصوصی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: alireza@drmasoudi.com

۳. دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛ استاد مدعو، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: mahbagheri@ut.ac.ir

٤. استادیار، گروه حقوق خصوصی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران؛ استاد مدعو، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: hosseinghorbanian1353@gmail.com

کلیدواژه‌ها: قانون پولی و بانکی، سیاست پولی، نهادهای سیاست‌گذار، استقلال بانک مرکزی، پول.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «نظام حقوقی حاکم بر تعهدات پولی و ارزی»، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

حامی مالی :

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان :

پریسا قربانی زیردهی: روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن ـ پیش‌نویس اصلی، نوشتن ـ بررسی و ویرایش، تصویرسازی.

علیرضا مسعودی: مفهوم‌سازی، اعتبارسنجی، تحلیل، نظارت بر داده‌ها، نظارت، مدیریت پروژه.

محمود باقری: اعتبارسنجی، نظارت بر داده‌ها، نظارت.

حسین قربانیان: اعتبارسنجی، نظارت بر داده‌ها، نظارت.

تعارض منافع:

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

قربانی زیردهی، پریسا، علیرضا مسعودی، محمود باقری و حسین قربانیان. «سیاست‌گذاری پولی و تحلیل حقوقی مداخله قوه مقننه و مجریه در آن». مجله پژوهشهای حقوقی، ۲۵، ش. ۶۵ (۱۵ اردیبهشت ۱۴۰۵)، ۲۱۹-۲۴۱.

مقدمه

سیاست پولی بخشی از سیاست‌های اقتصادی کشور را تشکیل می‌دهد که از طریق آن مقامات پولی کشور تلاش می‌کنند در چهارچوبی هماهنگ با سایر سیاست‌های اقتصادی، عرضه پول را به نحوی کنترل کنند که متناسب با اهداف اقتصادی کشور باشد. در خصوص اینکه سیاست‌گذاری پولی توسط چه نهاد یا مرجعی انجام شود، موضع کشورها یکسان نیست و این امر در کشورهای مختلف با تغییرات زیادی روبه‌رو بوده است. تجربه کشورهای توسعه‌یافته نشانگر آن است که بانک مرکزی به‌عنوان تنها نهاد سیاست‌گذار با بالاترین میزان استقلال، می‌تواند سیاست‌های پولی مناسب‌تری اتخاذ نماید و در کشورهایی که در آنها نهادهای سیاست‌گذار متعدد بوده و بانک مرکزی در سطح متوسط یا با حداقلی از استقلال فعالیت می‌کند، سیاست‌های پولی مناسب و درستی اتخاذ نشده است.

وقتی بانک مرکزی در سیاست‌گذاری پولی مستقل باشد و در تصمیم‌گیری از نفوذ و فشارهای سایر نهادها مصون باشد، می‌تواند با سیاست‌گذاری مناسب و به دور از هیجان و با اتخاذ تصمیمات مناسب و هماهنگ، نرخ بهره را متعادل کرده و درنتیجه با مهار تورم به رشد اقتصادی کشور کمک کند. برای این کار بانک مرکزی نباید از سیاست‌های مالی دولت و مشکلاتی که دولت به‌واسطه کسری بودجه با آن مواجه است و درخواست‌هایی که برای استقراض از بانک مرکزی می‌شود، تأثیر پذیرد. لذا سیاست‌گذاری پولی می‌بایست توسط مقام سیاست‌گذار پولی مستقل که عموماً بانک مرکزی است، اتخاذ و اعمال شود. شورای پول و اعتبار به‌عنوان نهاد سیاست‌گذار در مجموعه بانک مرکزی، مرکب از نمایندگان دولت و همچنین نمایندگان اصلی‌ترین فعالان اقتصادی کشور بوده و تصمیمات آن نیز با لحاظ شرایط و اوضاع‌واحوال اقتصادی و در مسیر یافتن راه‌حل مناسبی برای تحقق اهداف یادشده خواهد بود.

بانک مرکزی مطابق قوانین موجود و ازجمله بند الف ماده ۱۰ و همچنین مواد بعدی قانون پولی و بانکی، اختیارات لازم برای سیاست‌گذاری و اتخاذ تصمیم و اقدام در حوزه مسائل پولی و بانکی را دارد، اما گاهی به بهانه حمایت از منافع عمومی یا برای رفع برخی ناکارآمدی‌ها و حل مشکلات مقطعی، مجلس یا هیئت‌وزیران مبادرت به تصویب مقرراتی می‌کنند که می‌تواند مداخله در سیاست‌گذاری پولی تلقی شود.

در این پژوهش ابتدا مختصری در خصوص مفهوم سیاست‌گذاری پولی توضیح داده می‌شود و پس از آن با تبیین نقش و جایگاه بانک مرکزی در سیاست‌گذاری پولی، نحوه مداخله دولت و مجلس در سیاست‌گذاری پولی مورد بحث و بررسی قرار گرفته و مصادیق این مداخلات نیز بیان شده و از نظر حقوقی تجزیه‌وتحلیل می‌شود.

۱- مفهوم سیاست‌گذاری پولی

سیاست‌گذاری پولی یکی از انواع سیاست‌گذاری در حوزه سیاست‌گذاری‌های اقتصادی است و عبارت از مجموعه‌ای از روش‌ها، آیین‌ها، چهارچوب‌ها، مقررات، اقدامات و عملیاتی است که تحت آن سیاست پولی در محدوده جغرافیایی مشخص (حوزه سرزمینی) تعیین و اجرا می‌شود؛ بنابراین سیاست‌گذاری، عنوان عامی است که سیاست‌گذاری پولی ذیل آن قرار می‌گیرد و موضوع آن تعیین سیاست پولی است. علاوه بر موضوع سیاست‌گذاری پولی، نهادها و سیاست‌گذارانی که این سیاست‌ها را وضع می‌نمایند و همچنین چگونگی و شیوه وضع سیاست‌ها و تصمیم‌گیری در خصوص اینکه چه نهادی آنها را اجرا کند و چه نهادهایی و چگونه می‌بایست بر این سیاست‌گذاری‌ها نظارت داشته باشند، در ذیل سیاست‌گذاری پولی بحث می‌شود.

۲- سیاست پولی

سیاست پولی به اقداماتی اطلاق می‌شود که توسط بانک مرکزی یا مقام‌های پولی، برای مدیریت عرضه پول و کنترل نقدینگی در یک اقتصاد برای اهداف کلان اقتصادی انجام می‌شود. اهداف سیاست پولی یا چهارچوب اجرایی آن، کاهش تورم و رشد اقتصادی پایدار است. مقامات پولی عموماً سیاست‌های پولی را در یک چهارچوب سازمانی، راهبردی و عملیاتی که به‌روشنی تعریف شده، هدایت می‌کنند تا از اجرای مؤثر سیاست‌ها اطمینان حاصل کنند.[5] از این رو سیاست پولی بر دو نوع سیاست انبساطی و انقباضی تقسیم می‌شود. در سیاست انقباضی، مقامات پولی سعی دارند تا میزان تقاضای کل را کاهش دهند و در سیاست انبساطی، هدف بانک مرکزی افزایش حجم پول و کاهش نرخ بهره و درنهایت افزایش حجم تقاضا در کل اقتصاد است. برای اعمال هریک از این سیاست‌ها بانک مرکزی از ابزارهای مختلفی بهره می‌گیرد.

۳- سیاست‌گذاران پولی

در ایران نهادهای مختلفی در سیاست‌گذاری پولی دخالت می‌نمایند. در این بخش به بررسی دخالت بانک مرکزی و رکن مهم آن و دخالت قوه مجریه و قوه مقننه در سیاست‌گذاری پولی اشاره می‌شود.

۳-۱ - بانک مرکزی

بانک مرکزی اتحادیه اروپا، بانک مرکزی را این‌چنین تعریف می‌کند: یک نهاد عمومی است که واحد پول یک کشور یا گروهی از کشورها را مدیریت می‌کند و عرضه پول ـ به معنای واقعی کلمه ـ

5. Inutu Lukonga, "Monetary Policy Implications of Central Bank Digital Currencies: Perspectives on Jurisdictions with Conventional and Islamic Banking Systems", *International Monetary Fund*, 60(2023), 10.

مقدار پول در گردش را کنترل می‌کند. هدف اصلی بسیاری از بانک‌های مرکزی ثبات قیمت‌ها است. در برخی کشورها، بانک‌های مرکزی نیز طبق قانون موظف هستند در حمایت از اشتغال کامل اقدام کنند. یکی از ابزارهای اصلی هر بانک مرکزی، تعیین نرخ بهره «هزینه پول» به‌عنوان بخشی از سیاست پولی آن است. بانک مرکزی یک بانک تجاری نیست. یک فرد نمی‌تواند در بانک مرکزی حساب باز کند یا از بانک مرکزی درخواست وام کند و بانک مرکزی به‌عنوان یک نهاد عمومی، انگیزه انتفاعی ندارد.[۶] در یک تعریف مختصر تخصصی از بانک مرکزی می‌توان گفت، بانک مرکزی هسته اصلی و مهم‌ترین نهاد پولی و مالی کشور است که سیاست‌گذاری پولی را بر عهده دارد. اوصاف متعددی در قانون پولی و بانکی کشور برای بانک مرکزی ذکر شده است، ازجمله اینکه بانک مرکزی دارای شخصیت مستقل و ارکان مختلف و تمامی سرمایه آن متعلق به دولت است.[۷] در مواد ۱۱ و ۱۲ قانون پولی و بانکی، اهداف و وظایف بانک مرکزی بیان گردیده؛ ماده ۱۳ قانون مذکور نیز به تشریح اختیارات بانک مرکزی پرداخته است.

وظایف و اختیارات بانک مرکزی در برخی کشورها، تفاوت‌هایی با آنچه در قانون ما آمده است، دارد. برای مثال در بریتانیا، نظارت بانک انگلیس بر بانک‌های این کشور از تشریفات خاصی تبعیت نمی‌کند و همین امر باعث شده است که بانک انگلیس مسئولیت سیاست‌گذاری پولی را به دست آورد، اما در عمل جایگاه نظارتی خود را از دست بدهد؛[۸] بنابراین می‌توان ادعا کرد که ماهیت بانک مرکزی به‌طور مستقیم به وظایفی که برای آن بانک بیان شده، مرتبط است و این وظایف، ماهیت بانک را تعیین می‌کنند. به‌عنوان قاعده عمومی در مورد تمامی بانک‌های مرکزی، موضوع فعالیت آنها

---

6. “What is a central bank?”, 10 July 2015. https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-me/html/what-is-a-central-bank.en.html

۷. ماده ۱۰ قانون پولی و بانکی کشور: «الف) بانک مرکزی ایرانی مسئول تنظیم و اجرای سیاست پولی و اعتباری بر اساس سیاست کلی اقتصادی کشور می‌باشد. ب) هدف بانک مرکزی ایران حفظ ارزش پول و موازنه پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازرگانی و کمک به رشد اقتصادی کشور است. ج) بانک مرکزی ایران دارای شخصیت حقوقی است و در مواردی که در این قانون پیش‌بینی نشده است، تابع قوانین و مقررات مربوط به شرکت‌های سهامی خواهد بود. د) بانک مرکزی ایران جز در مواردی که قانون صریحاً مقرر داشته باشد، مشمول قوانین و مقررات عمومی مربوط به وزارتخانه‌ها و شرکت‌های دولتی و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و همچنین مشمول مقررات قسمت بانکداری این قانون نمی‌باشد. هـ) سرمایه بانک مرکزی ایران پنج میلیارد ریال است که از محل سرمایه قبلی بانک و تفاوت ناشی از اجرای ماده یک این قانون و اندوخته‌های بانک تأمین شده و متعلق به دولت است که تماماً پرداخت شده است. سرمایه بانک به پیشنهاد مجمع عمومی و تصویب هیئت‌وزیران ممکن است افزایش یابد؛ و) مرکز اصلی بانک مرکزی ایران تهران است و در صورت اقتضای مصالح کشور می‌توان با تصویب هیئت‌وزیران به محل دیگری منتقل نمود. ز) بانک مرکزی ایران می‌تواند در هر محل لازم بداند، شعبه تأسیس نماید یا به بانک ملی ایران و در صورت نبودن شعبه یا نمایندگی بانک ملی ایران به بانک دیگری نمایندگی بدهد. ح) انحلال بانک مرکزی ایران فقط به موجب قانون امکان‌پذیر است».

8. Heidi Mandanis Schooner & Michael Taylor, “Convergence and Competition: Case of Bank Regulation in Britain and the United States”, *Michigan Journal of International Law*, 20, 4(1999), 621.

شامل مواردی است که آنها را از اهداف تجاری دور می‌کند. اهداف کشورها از تأسیس بانک مرکزی می‌تواند خاص و منحصربه‌فرد باشد. به‌طور کلی هر دولتی از داشتن بانک مرکزی (که در کشور آمریکا به جهت فدرالی بودن کشور، فدرال رزرو[۹] نام دارد) اهداف خاصی را دنبال می‌کند، ولی این اهداف در بیشتر موارد مشابه هستند. در ایران این اهداف، ابتدا در قانون پولی و بانکی کشور و سپس در قانون عملیات بانکی بدون ربا تشریح گردیده و به مناسبت در قوانین و مقررات مختلف توضیح داده شده است.[۱۰] مطابق قانون، هدف اصلی بانک مرکزی، حفظ ارزش پول و موازنه پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازرگانی و کمک به رشد کشور است.[۱۱] در عین حال هر نوع بانک و مؤسسه مالی و اعتباری صرفاً با مجوز بانک مرکزی اجازه تأسیس می‌یابد و تحت نظارت و کنترل آن قرار دارد. تنظیم، کنترل و هدایت گردش پول و اعتبار از اهداف دیگر بانک مرکزی است.[۱۲]

صرف‌نظر از نام و عنوانی که برای بانک مرکزی انتخاب می‌شود، صدق اوصاف حقوقی این بانک در مورد هر نهادی، باعث می‌شود که آن نهاد از جایگاه بانک مرکزی برخوردار شود. محسوب شدن به‌عنوان بانک مرکزی، نه‌تنها در عرصه بین‌المللی کارآمد است، بلکه در سطح داخلی، این بانک را از بانک‌های دولتی، تجاری، تخصصی و تعاونی متمایز ساخته و آن را به نهادی مبدل می‌کند که می‌تواند الزامات قانونی و اجرایی را به بانک‌ها و مؤسسات مالی و

---

9. Federal Reserve

فدرال رزرو یا فد به معنی «ذخیره فدرال»، بانک مرکزی ایالات متحده آمریکا است که در سال ۱۹۱۳ با هدف نظارت بر عملیات بانکی در این کشور تأسیس شد. این بانک با تصویب لایحه فدرال رزرو در سال ۱۹۱۳ در پاسخ به رشته بحران‌های مالی‌ای تشکیل شد که نیاز به کنترل مرکزی سیستم پولی را نشان داد. فدرال رزرو این پنج کارکرد کلی را برای ارتقای عملکرد مؤثر اقتصاد ایالات متحده و به‌طور کلی‌تر، منافع عمومی انجام می‌دهد. ۱- سیاست پولی کشور را برای ارتقای حداکثر اشتغال، قیمت‌های باثبات و نرخ‌های بهره بلندمدت متعادل در اقتصاد ایالات متحده هدایت می‌کند. ۲- ثبات سیستم مالی را ارتقا می‌دهد و به دنبال به حداقل رساندن و مهار ریسک‌های سیستمی از طریق نظارت فعال و تعامل در ایالات متحده و خارج از کشور است. ۳- ایمنی و سلامت مؤسسات مالی منفرد را ارتقا می‌دهد و تأثیر آنها را بر سیستم مالی به‌عنوان یک کل نظارت می‌کند. ۴- ایمنی و کارایی سیستم پرداخت و تسویه را از طریق خدماتی که به صنعت بانکداری و دولت ایالات متحده ارائه می‌کند، تقویت می‌کند و تراکنش‌ها و پرداخت‌های دلاری را تسهیل می‌کنند. ۵- حمایت از مصرف‌کننده و توسعه جامعه را از طریق نظارت و بررسی متمرکز بر مصرف‌کننده، تحقیق و تجزیه و تحلیل مسائل و روندهای نوظهور مصرف‌کننده، فعالیت‌های توسعه اقتصادی جامعه و اجرای قوانین و مقررات مصرف‌کننده ارتقا می‌دهد.

۱۰ "Structure of the Federal Reserve System", 23 December 2022. https://www.federalreserve.gov.

مصطفی السان، حقوق بانک مرکزی (تهران: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی، ۱۳۹۲)، ۱۴.

۱۰. مصطفی السان، حقوق بانک مرکزی (تهران: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی، ۱۳۹۲)، ۱۴.

۱۱. بند ب ماده ۱۰ قانون پولی و بانکی کشور.

۱۲. بند ۲ ماده ۲ قانون عملیات بانکی بدون ربا.

اعتباری تحمیل نماید.[۱۳] بانک مرکزی به نهادی اطلاق می‌شود که مسئولیت تنظیم سیاست‌های پولی کشور را بر عهده دارد و قوانین و مقررات داخلی، وظایفی که این نهاد بر عهده دارد را تعیین می‌نماید. میزان وابستگی این نهاد به دولت در کشورهای مختلف متفاوت است.

۳-۱-۱- شورای پول و اعتبار

ماده ۱۶ قانون پولی و بانکی کشور، ارکان بانک مرکزی را مشخص کرده است. مهم‌ترین رکن بانک مرکزی در حوزه سیاست‌های پولی و بانکی، شورای پول و اعتبار است. مشابه این شورا در کشورهایی که دارای بانک مرکزی یا نهادی معادل آن هستند، وجود دارد. وظایف شورای پول و اعتبار در ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی کشور بیان گردیده است. ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی کشور در ۱۵ بند، نحوه اعمال سیاست‌های پولی توسط بانک مرکزی را بیان نموده و در تبصره این ماده بیان شده است که «استفاده از اختیارات موضوع این ماده باید قبلاً به تصویب شورای پول و اعتبار برسد.» بنابراین در مورد سیاست‌های پولی به شرحی که در ماده یادشده بیان گردیده است، بانک مرکزی مصوبات و تصمیمات شورای پول و اعتبار را اجرا می‌کند. اصل بنیادینی که ضامن ثبات پولی و درنتیجه ثبات اقتصادی یک کشور است، تعریف دقیق و درست سیاست‌های پولی، اجرای صحیح آنها و نظارت مستمر بر نحوه اجرای آنها است. به‌موجب قانون، شورای پول و اعتبار دارای وظایف و اختیارات وسیعی است و می‌تواند در تمامی حوزه‌های بانکی سیاست‌گذاری نماید. با توجه به اختیاراتی که به این شورا اعطا شده است، تصمیمات شورای پول و اعتبار را می‌توان به سه دسته پولی، اعتباری و نظارتی تقسیم نمود.[۱۴]

الف) سیاست‌های پولی: مصادیق تصمیم‌گیری شورا در حوزه سیاست‌های پولی[۱۵] عبارت‌اند از: تعیین نرخ سود علی‌الحساب انواع سپرده‌های بانکی، تعیین نرخ سود تسهیلات بانکی، سهمیه‌بندی اعتبارات برای بخش‌های کلان اقتصادی شامل صنعت و معدن و کشاورزی، تعیین حداقل نرخ سود مورد انتظار تسهیلات اعتباری و سرمایه‌گذاری بانک‌ها در عقود مختلف اسلامی، تعیین نسبت ذخیره قانونی برای انواع سپرده‌ها، تعیین نرخ تنزیل مجدد و سود بین‌بانکی و درنهایت تعیین نرخ سود عقود غیر مشارکتی.[۱۶]

---

۱۳. السان، پیشین، ۱۶.

۱۴. ویدا میرزایی، «جایگاه و قلمرو مصوبات شورای پول و اعتبار» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی،۱۳۹۷)، ۷۵.

۱۵. ضوابط سیاستی ـ نظارتی شبکه بانکی کشور مصوب ۱۳۹۰ ماده ۲-۶.

۱۶. همان،۷۵-۸۱.

ب) سیاست‌های اعتباری:[۱۷] مجموعه سیاست‌هایی است که برای چهارچوب‌دهی به تسهیلات بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در معنای خاص صورت می‌گیرد. ازجمله این سیاست‌ها می‌توان تعیین میزان و نحوه اعطای تسهیلات به متقاضیان، تعیین سقف تسهیلات اعطایی مسکن و اجازه پرداخت و تعیین سقف تسهیلات قرض‌الحسنه به مؤسسه اعتباری برای رفع نیازهای ضروری مردم را نام برد.[۱۸]

ج) سیاست‌های نظارتی: شامل اقدامات شورای پول و اعتبار جهت نظارت، تعیین ضوابط برای برخی فعالیت‌های مؤسسات اعتباری و همچنین برخی عملکردهای بانک مرکزی است. به‌عنوان مثال تعیین ضوابط بخشش وجه التزام تأخیر تأدیه دین و همچنین بررسی گزارش عملکرد سیاست‌های نظارتی بانک مرکزی در هر ۶ ماه.[۱۹]

اقداماتی که شورای پول و اعتبار در این راستا انجام می‌دهد، بخش بزرگی از تصمیمات شورا را به خود اختصاص می‌دهد. سیاست‌های نظارتی درواقع شامل هرگونه تصمیم‌گیری احتیاطی نیز می‌شود که ازجمله تعیین نسبت کفایت سرمایه، تعیین نسبت دارایی بانک‌ها، مقررات مربوط به حاکمیت شرکتی، بحث‌های تعارض منافع، ذی‌نفع واحد و غیره را در برمی‌گیرد.[۲۰] با بررسی مصوبات شورای پول و اعتبار ملاحظه می‌گردد که در گذشته فعالیت شورا و تصمیماتی که اتخاذ می‌کرده، بسیار محدود بوده و مصوبات اندکی داشته است.[۲۱] اما رفته‌رفته و با گذشت سال‌ها، روند قاعده‌گذاری و تصویب مقررات در شورا شتاب بیشتری پیدا کرده و چندین برابر شده است،[۲۲] به نحوی که به‌طور مثال فقط در یک سال اول دهه گذشته، بالغ بر ۱۰ مقرره مهم در خصوص سیاست‌های پولی توسط شورای پول و اعتبار تصویب شده است.[۲۳]

---

۱۷. ضوابط سیاستی ـ نظارتی شبکه بانکی کشور مصوب ۱۳۹۰ از ماده ۷ تا ۱۳.

۱۸. همان،۷۵-۸۱.

۱۹. ضوابط سیاستی ـ نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۹۰ ماده ۱۴-۱۹.

۲۰. امین جعفری، بایسته‌های حقوق بانکی (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۹)، ۲۲۱.

۲۱. از سیاست‌گذاری‌های پولی این دوره می‌توان به دستورالعمل اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد تجاری ـ صنعتی مصوب ۱۳۷۹/۶/۱۳، آیین‌نامه مربوط به سرمایه پایه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۲۷، آیین‌نامه کفایت سرمایه مصوب ۸۲/۱۱/۲۵، ضوابط سیاستی ـ نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۸۹ مصوب ۸۹/۱/۱۸، آیین‌نامه اجرایی معاملات آتی ارز ـ ریال مصوب ۸۹/۳/۲۵ اشاره کرد.

۲۲. در یک بررسی کلی در بازه سال ۸۵-۸۹، شورای پول و اعتبار بالغ بر ۴۷ مصوبه تصویب نموده است، اما از سال ۹۰-۹۴ این مصوبات رشد چشمگیری داشته و به بیش از ۷۵ مصوبه رسیده است.

۲۳. برخی از این مصوبات بدین شرح است:سیاست پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور مصوب ۱۳۹۰/۱۰/۲۰، یکسان شدن نرخ سود تسهیلات و سپرده‌ها در مناطق آزاد و سرزمین اصلی مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۱، نرخ تأدیه وجه التزام تأخیر تأدیه دین ضمانت‌نامه‌های پرداخت‌شده مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۱،

۳-۲- دخالت سایر نهادها در امر سیاست‌گذاری پولی

دولت‌ها هدف عمده خود را در اداره جامعه، بهبود وضعیت اقتصادی جامعه می‌دانند و بر همین مبنا همواره دخالت خود در اقتصاد و سیاست‌های پولی را توجیه می‌کنند. از طرف دیگر اختیار مطلقی که قانون به مجلس برای وضع قانون اعطا کرده است، می‌تواند حوزه سیاست‌گذاری پولی را هم در برگرفته و درنتیجه، مجلس قوانینی تصویب کند که به‌نوعی مداخله در سیاست‌گذاری پولی تلقی شود. در این بخش به بررسی نقش و تأثیر تصمیمات دولت و مجلس در سیاست‌گذاری‌های پولی می‌پردازیم.

۳-۲-۱- دخالت قوه مقننه در سیاست‌گذاری پولی

نقش و تأثیر مجلس شورای اسلامی در سیاست‌گذاری پولی از دو جهت قابل بررسی است؛

۱- قانونگذار، اختیار مجلس برای دخالت در سیاست‌گذاری را با حکم عامی که در اصل ۷۱ قانون اساسی آمده، بیان نموده است. این اصل مقرر می‌دارد «مجلس شورای اسلامی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند.» در مورد این اصل، دو نکته حائز اهمیت است:

در این اصل، اختیار مطلقی جهت قانونگذاری در تمامی مسائل به مجلس داده شده است و در این اختیار مطلق هیچ موردی استثنا نشده است؛ بنابراین از این منظر، دخالت در سیاست‌های پولی برای مجلس مجاز بوده و مجلس می‌تواند در حوزه سیاست‌گذاری پولی و بانکی نیز مقرراتی وضع کند (امکان قانونی)، کما اینکه تاکنون در این خصوص قوانین متعددی نیز در مجلس تصویب شده است، باید دید که آیا دادن اختیار کامل به مجلس برای وضع مقررات در کلیه مسائل جامعه مناسب است؟ و این اختیار مطلق و عام در حوزه‌های فنی چه مشکلاتی را می‌تواند به وجود آورد؟ برای پاسخگویی به این سؤالات باید در ابتدا چند مسئله توضیح داده شود؛

الف- به‌موجب قانون اساسی مردم دارای حق و تکلیف در اداره امور کشور هستند و این حق را به‌وسیله انتخابات به نمایندگان خود در مجلس تفویض می‌کنند. این نیابت به‌عنوان اعمال حق مشارکت در اداره کشور تعبیر می‌شود.[۲۴] تبیین ماهیت نمایندگی مجلس به علت دینی بودن جامعه ایران و وجود نظریه‌های مختلف در مورد حکومت و همچنین مسئله نحوه مشارکت مردم در

تفویض استفاده از اختیارات موضوع بند ۱۱ ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی کشور به رئیس‌کل بانک مرکزی مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۱.

۲۴. عباس کعبی و سجاد حکیمی، «ماهیت نمایندگی مجلس در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران»، حکومت اسلامی، ۲(۱۳۹۳)، ۱۳۱.

انتخاب نمایندگان از ابتدای تأسیس مجلس در ایران از چالش‌برانگیزترین موضوعات مرتبط با قوه مقننه بوده است. بر اساس نظر عده‌ای، ماهیت نمایندگی مجلس در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، وکالت قانونی و مأذون از ولی‌فقیه است. ولی‌فقیه، وظیفه اداره جامعه را از جانب خداوند متعال دارد، اما ایشان بر اساس اصل مشارکت مردم در اداره جامعه، وظیفه تقنین و نظارت خود را طبق قانون اساسی به نمایندگان مجلس، برای انجام وظایف نمایندگی تفویض کرده‌اند و نمایندگان از جانب مردم وکالت دارند تا حق مشارکت آنان در اداره جامعه را محقق سازند.[۲۵] البته چنین نظری با ظاهر قانون اساسی مغایرت دارد؛ چراکه مطابق اصل ۵۶ قانون اساسی انسان بر سرنوشت خویش حاکم دانسته شده و در اصل ۶۲ نیز بر عنوان نمایندگان ملت تأکید شده و اصل ۸۴ نیز تصریح کرده که هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است؛ بنابراین این نظر با ظاهر قانون اساسی سازگارتر است که به‌واسطه اقتضائات حکومت مردم بر مردم، نمایندگان مجلس حق تصمیم‌گیری را به نمایندگی از طرف مردم (و نه ولی‌فقیه) دارند. باید توجه داشت که نحوه انتخاب نمایندگان و شیوه اعمال حق رأی و نقش و جایگاه شورای نگهبان در انتخابات و شیوه‌های ناسالم و مسموم تبلیغاتی، همه و همه این نکته را گوشزد می‌کند که همیشه هم نمی‌توان مجلس را نماینده واقعی مردم دانست. با این اوصاف می‌توان گفت که دادن اختیار کامل جهت وضع مقررات در تمام مسائل و ورود نمایندگان به تمام حوزه‌ها، ممکن است چندان به مصلحت جامعه نباشد.[۲۶]

ب- در قانون پولی و بانکی کشور، بانک مرکزی به‌عنوان یگانه نهاد تخصصی سیاست‌گذار پولی تعیین شده است که به‌موجب قانون، اختیارات لازم برای انجام این کار را دارد. از طرف دیگر اختیار مطلق مجلس برای قانونگذاری در تمام مسائل، این تهدید بالقوه را ایجاد می‌کند که نهادی غیرتخصصی در حوزه مسائل پولی اقدام به سیاست‌گذاری و وضع قاعده نماید و این وضعیت، همواره سیاست‌گذاری درست پولی را تهدید می‌کند. موارد فراوانی نیز از دخالت مجلس در سیاست‌های پولی وجود دارد که ازجمله می‌توان به قوانین زیر اشاره کرد: قانون تسهیل تسویه بدهی بدهکاران شبکه بانکی کشور مصوب ۱۳۹۸، قانون تسهیل اعطای تسهیلات بانکی و کاهش هزینه‌های طرح و تسریع در اجرای طرح‌های تولیدی و افزایش منابع مالی و کارآیی بانک‌ها مصوب ۱۳۸۶، قانون بازپرداخت اعتباری میان‌مدت و بلندمدت توسط سیستم بانکی کشور ۱۳۸۵ و قانون منطقی کردن نرخ سود تسهیلات بانکی متناسب با نرخ بازدهی در بخش‌های مختلف اقتصادی (با تأکید بر قانون عملیات بانکی بدون ربا) مصوب

---

۲۵. همانجا.

۲۶. البته موضوع به بلوغ سیاسی جامعه و رشد آگاهی و دانش جامعه انتخاب‌کنندگان و انتخاب شوندگان و اتخاذ فرایندهای مناسب سیاسی و اجتماعی جهت انتخاب فرد صالح‌تر نیز مرتبط است.

۱۳۸۵. هرکدام از این قوانین به‌نوعی دخالت در حیطه تخصصی تعیین سیاست‌های پولی است که قاعدتاً بایستی توسط بانک مرکزی انجام شود.

۲- به‌موجب ماده ۱۵ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه کشور، از نمایندگان عضو کمیسیون اقتصادی و برنامه‌وبودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی (هرکدام یک نفر) با انتخاب مجلس به‌عنوان عضو ناظر در ترکیب شورای پول و اعتبار حضور دارند. عضویت نمایندگان مجلس در شورای پول اعتبار به‌عنوان ناظر (هرچند بدون حق رأی) می‌تواند نشانه سایه حضور و مداخله مجلس شورای اسلامی در این نهاد باشد. باید توجه داشت که اگر حضور و نقش نمایندگان بخش‌های دولتی و حاکمیتی در شورا بیشتر و پررنگ‌تر شود، این تهدید جدی وجود خواهد داشت که تصمیمات شورای پول و اعتبار تابعی از سیاست‌های مالی دولت شود و این مسئله، استقلال نهاد سیاست‌گذار و سیاست‌گذاری‌هایش را ـ که می‌بایست مستقل از سیاست‌های مالی دولت باشد ـ تحت‌الشعاع قرار خواهد داد.

۳-۲-۲- دخالت قوه مجریه در سیاست‌گذاری پولی

در مورد مداخله قوه مجریه در سیاست‌گذاری پولی، موضوع از دو منظر قابل بحث و بررسی است؛ اول، بررسی نقش و نحوه حضور مقامات دولتی در مهم‌ترین نهاد سیاست‌گذار پولی و دوم، اقدامات مستقیم قوه مجریه در تعیین سیاست‌های پولی که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود:

۱- با تأسیس بانک مرکزی ایران و تفکیک وظایف آن از بانک ملی در قانون بانکی و پولی مصوب ۱۳۳۹ ، شورای پول و اعتبار ایجاد و این شورا به‌عنوان رکن سیاست‌گذار بانک مرکزی معرفی شد. در این قانون که قانون جامع در زمینه بانکداری تلقی می‌شد، هدف از تشکیل شورای پول و اعتبار، سیاست‌گذاری کلان، سامان‌دهی و نظارت بر فعالیت‌های پولی و بانکی کشور با مشارکت یک گروه از خبرگان اقتصادی بود. از این رو بخش قابل توجهی از اعضای ۱۵نفره شورای پول و اعتبار، افراد آگاه به مسائل پولی و بانکی و برترین مقامات اقتصادی به‌ویژه اعضای غیردولتی بودند.[۲۷] عدم حضور وزیر دارایی در ترکیب شورا بیانگر استقلال نسبی شورا تلقی می‌شد.[۲۸] همچنین تنها سه نفر از کابینه دولت در این شورا حضور داشتند و در ترکیب

---

۲۷. ماده ۳ قانون پولی و بانکی مصوب ۱۳۳۹: «الف) شورای پول و اعتبار از ۱۵ نفر اشخاص زیر تشکیل می‌شود: رئیس‌کل بانک مرکزی، وزیر صنایع و معادن، وزیر کشاورزی، وزیر بازرگانی، دادستان کل دیوان عالی کشور، نماینده اتاق بازرگانی، دبیر کل شورای عالی اقتصاد، دبیر کل شورای پول و اعتبار، مدیرکل بانک ملی ایران، یک نفر نماینده بانک‌های خصوصی، یک نفر استاد اقتصاد به معرفی دانشگاه، یک نفر نماینده شورای کشاورزی مرکز، یک نفر متخصص اقتصاد صنعتی، یک نفر متخصص اقتصاد پولی و مالی و یک نفر متخصص اقتصاد کارگری.

۲۸. عبدالعلی نظافتیان، «ارزیابی جایگاه حقوقی نهادهای سیاست‌گذار پولی و اعتباری در نظام بانکی کشور»،

اعضا، سهم بخش خصوصی بر دولتی غلبه داشت. در تیرماه سال ۵۱[۲۹] ، قانون جدید پولی و بانکی کشور به تصویب رسید و در مورد ترکیب شورای پول و اعتبار همان روند قبلی را ادامه داد، ولی پس از پیروزی انقلاب، تغییرات تدریجی در ساختار این شورا آغاز و در ۱۸ اسفندماه [۳۰] سال ۵۸ اولین اصلاحیه قانون یادشده تصویب شد و این اصلاحیه‌ها در قوانین مختلف ازجمله قوانین توسعه[۳۱] نیز ادامه پیدا کرد که منجر به تضعیف شورا و غلبه اعضای دولتی شورا بر اعضای غیردولتی آن گردید. روند تغییرات اعضای شورای پول و اعتبار به شرح زیر است:

الف) پس از سال ۵۱ ترکیب شورای پول و اعتبار از ۱۵ نفر به ۱۱ نفر تقلیل یافته و در اصلاحیه قانون برنامه پنجم توسعه به ۱۲ نفر افزایش یافت.

ب) تعداد نمایندگان دولت در شورا در قانون تیرماه ۱۳۵۱ کمتر بود، اما در اصلاحیه‌های بعدی تعداد نمایندگان دولت در شورا افزایش یافت (در ابتدا فقط ۵ نفر به‌صورت مستقیم دولتی بودند، اما رفته‌رفته تعداد اعضای دولتی افزایش یافت).

ج) سهم بخش خصوصی در اصلاحیه‌های بعد از تیرماه ۱۳۵۱ کم شده است، به نحوی که در حال حاضر تنها رؤسای اتاق تعاون و اتاق بازرگانی و صنایع و معادن به‌طور مستقیم از بخش

مجلس و راهبرد، ۵۱(۱۳۸۵)، ۲۷۹-۲۸۰.

۲۹. بند ب ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی مصوب ۱۳۵۱: «ب) اعضای شورای پول و اعتبار عبارت‌اند از :رئیس‌کل بانک مرکزی ایران، دادستان کل کشور، یک نفر از معاونان وزارت دارایی به معرفی وزیر دارایی، یک نفر از معاونان وزارت اقتصاد به معرفی وزیر اقتصاد، رئیس دفتر بودجه، رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، مدیرعامل کانون بانک‌ها موضوع ماده ۳۸ این قانون، دو نفر مطلع در امور مالی و پولی به تشخیص و انتخاب وزیر دارایی، یک نفر مطلع در امور بازرگانی و صنعتی به تشخیص و انتخاب وزیر اقتصاد، یک نفر مطلع در امور کشاورزی به تشخیص و انتخاب وزیر کشاورزی.»

۳۰. بند ب ماده ۱۸ و تبصره‌های ۲ و ۳ آن به شرح زیر اصلاح می‌شود: ب) اعضای شورای پول و اعتبار عبارت‌اند از: رئیس‌کل بانک مرکزی ایران، دادستان کل کشور یا معاون او، معاون وزارت امور اقتصادی و دارایی به معرفی وزیر مربوطه، معاون سازمان برنامه و بودجه به معرفی وزیر مربوطه، رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، دو نفر مطلع در امور مالی و پولی به تشخیص و انتخاب وزیر امور اقتصادی و دارایی، یکی از خبرگان بانکی به تشخیص و انتخاب ریاست کل بانک مرکزی ایران، معاون وزارت کشاورزی و عمران روستایی به معرفی وزیر مربوطه، معاون وزارت بازرگانی، معاون وزارت صنایع و معادن به معرفی وزیر مربوطه.

۳۱. مطابق ماده ۱۵ قانون پنج‌ساله ششم توسعه، ترکیب اعضای شورای پول و اعتبار به شرح زیر است: وزیر امور اقتصادی و دارایی یا معاون وی رئیس‌کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، رئیس سازمان یا معاون وی، دو تن از وزرا به انتخاب هیئت‌وزیران وزیر صنعت، معدن و تجارت دو نفر کارشناس و متخصص پولی و بانکی به پیشنهاد رئیس‌کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تأیید رئیس‌جمهور دادستان کل کشور یا معاون وی رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، رئیس اتاق تعاون نمایندگان کمیسیون‌های اقتصادی و برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی (هرکدام یک نفر) به‌عنوان ناظر با انتخاب مجلس.

خصوصی عضو شورا هستند، این در حالی است که در قانون مصوب سال ۵۱، ٤ نفر مطلع (در امور مالی و پولی، بازرگانی و کشاورزی) به تشخیص و تعیین وزرای مربوطه در ترکیب شورا حضور داشتند که می‌توانستند از بخش دولتی نباشند؛ اما در اصلاحات بعدی، فقط دو نفر مطلع در امور پولی و مالی به تشخیص و انتخاب وزیر اقتصادی و دارایی باقی ماندند و معاونان وزارت کشاورزی و صنایع و معادن جایگزین دو نفر دیگر شدند.

د) در اقدامی دیگر طبق ماده ۱۵ قانون برنامه ششم توسعه، مقرر شده که دو نفر کارشناس و متخصص پولی و بانکی که عضو شورا می‌شوند، به پیشنهاد رئیس‌کل بانک مرکزی و تأیید رئیس‌جمهور انتخاب گردند، امری که در اولین اصلاحیه پس از انقلاب (۱۳۵۸) نیازی به تأیید رئیس‌جمهور نداشت.

موارد بیان‌شده نشان می‌دهد که در گذشته در شورای پول و اعتبار، اعضای کمتری از قوه مجریه عضویت داشتند و به‌تبع آن، میزان تأثیرگذاری قوه مجریه در سیاست‌گذاری‌های بانک مرکزی کمرنگ‌تر بود، اما پس از تغییر قانون و تغییر اعضای شورای پول و اعتبار، حضور و تأثیر بیشتر قوه مجریه در سیاست‌گذاری پولی مشهود است، سیاست‌هایی که می‌بایست فارغ از فراز و فرودهای سیاسی و به‌صورت تکنیکی اتخاذ شود.[۳۲]

۲- مداخله قوه مجریه در سیاست‌گذاری پولی فقط به نحوه حضور و نقش اعضای دولت در

---

۳۲. علاوه بر موارد مذکوره اوج دخالت قوه مجریه در سیاست‌گذاری‌های پولی زمانی خود را نشان داد که در ریاست جمهوری دوره نهم، در سومین سال فعالیت خود با استدلال جلوگیری از موازی‌کاری و هم‌راستا بودن وظایف برخی از شوراهای عالی، کارگروهی را تشکیل داد که ریاست آن بر عهده معاون اول رئیس‌جمهور بود. این شورا با حضور ۵ وزیر به بررسی وضعیت ۳۸ شورای زیرمجموعه دولت پرداخت. انحلال شورای پول و اعتبار پس از آن قوت گرفت که این شورا با نظر رئیس‌جمهور در مورد کاهش نرخ سود بانکی مخالفت کرد. درنهایت شورای عالی اداری با استناد به گزارش شورای ۵نفره بررسی‌کننده وضعیت شوراها، رأی به ادغام ۲۸ شورا ازجمله شورای فوق در ۴ شورا داد. بدین ترتیب شورای پول و اعتبار در مردادماه ۱۳۸۶ بر اساس مصوبه شورای عالی اداری در شورای عالی مدیریت و برنامه‌ریزی و سپس در بهمن‌ماه همان سال و بر اساس مصوبه هیئت‌وزیران در کمیسیون اقتصادی دولت ادغام شد. این تصمیم هم‌زمان با مصوبه انحلال سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و تبدیل آن به دو معاونت ریاست جمهوری اتخاذ شد. دولت در توجیه این اقدام خود به اصل ۱۳۱ قانون اساسی استناد می‌کرد. اما مجلس شورای اسلامی ضمن مخالفت با انحلال شوراها، احیای مجدد را پیگیری و طرح دوفوریتی ابقای شوراها را تصویب نمود. ولی چون برخی از دیدگاه‌های مجلس مورد ایراد شورای نگهبان قرار گرفت پس از دو بار رفت‌وبرگشت میان مجلس و شورای نگهبان،طرح مذکور به مجمع تشخیص مصلحت نظام فرستاده شد تا در این باره تصمیم‌گیری شود. (فریبا رستم‌پور، «مروری بر تاریخچه شورای پول و اعتبار و ترکیب اعضای آن»، مجله بانک و اقتصاد، ۹۶(۱۳۸۷)، ۲۱-۲۲). سرانجام مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۱۳۸۷/۷/۶ به چهارده ماه سردرگمی بانک مرکزی پایان داد و تصویب کرد که ۱۸ شورای عالی مذکور که با تصمیم دولت ادغام یا حذف شده‌اند از جمله شورای پول و اعتبار دوباره شروع به فعالیت نمایند. بنابراین مقرر شد که شورای پول و اعتبار با ترکیب دولتی خود و با حفظ اختیارات و وظایف همچون گذشته، فعالیت خود را از سر گیرد (مجید بنایی اسکویی و ویدا میرزایی، «جایگاه و قلمرو حقوقی مصوبات شورای پول و اعتبار»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، ۶۶(۱۳۹۹)، ۱۴۴-۱۴۵).

شورای پول و اعتبار محدود نمی‌شود، بلکه فراتر از آن مقرراتی توسط هیئت‌وزیران تصویب می‌شود که نقش مهمی در سیاست‌گذاری پولی دارند. در این بخش به شرح برخی از این مصوبات می‌پردازیم؛

الف) هیئت‌وزیران در تاریخ ۱۳۶۲/۱۰/۱۲ آیین‌نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره) (آیین‌نامه تسهیلات اعطایی بانکی) را تصویب نمود. در ماده ۲ این آیین‌نامه تصریح گردیده است[۳۳] که ضوابط تعیین سود یا نرخ بازده مورد انتظار توسط شورای پول و اعتبار، تصویب و به تأیید رئیس‌جمهور خواهد رسید. تعیین نرخ سود به یکی از مهم‌ترین مصادیق سیاست‌های پولی مطابق قانون پولی و بانکی، می‌بایست توسط بانک مرکزی و رکن قاعده‌گذار آن (شورای پول و اعتبار) انجام شود، ولی این فرایند به‌موجب قانون یادشده، دومرحله‌ای شده و تصویب را بر عهده شورای پول و اعتبار نهاده، ولی این تصمیم باید به تأیید رئیس قوه مجریه برسد. همان‌گونه که گفته شد، تعیین سود یا نرخ بازده مورد انتظار در قانون پولی و بانکی کشور به‌صراحت جزء وظایف شورای پول و اعتبار قرار داده شده و جزء ابزارهای سیاست پولی تلقی می‌شود و این شورا به‌عنوان یک نهاد سیاست‌گذار به‌صورت تکنیکی و تخصصی می‌بایست نسبت به این موضوع تصمیم‌گیری نماید، اما با حکم مندرج در آیین‌نامه یادشده، اعتبار تصمیمات این نهاد منوط به تأیید یک مقام سیاسی شده است و به همین خاطر شورای پول و اعتبار نیز باید با لحاظ نمودن نظرات قوه مجریه به‌گونه‌ای تصمیم‌گیری نماید که برای تأیید نهایی از سوی قوه مجریه با مشکلی مواجه نشود. باید توجه داشت که این تأیید تشریفاتی محسوب نمی‌شود و رئیس‌جمهور الزامی به تأیید مصوبه شورا ندارد و می‌تواند در مقابل مصوبه شورا نیز مقابله و مخالفت کرده[۳۴] و مانع اجرای تصمیمات شورا گردد.

ب) در جلسه ششم مردادماه سال ۱۳۹۸، هیئت‌وزیران به استناد اصل یک‌صد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «آیین‌نامه استخراج فراورده‌های پردازشی رمزنگاری‌شده» را تصویب کرد.[۳۵] به‌موجب این آیین‌نامه به‌طور رسمی استفاده پولی از رمزارزها در داخل کشور ممنوع اعلام شد. این مصوبه به‌موجب تصویب‌نامه مورخ ۹۹/۷/۳۰ مجدداً اصلاح گردید. بر اساس این اصلاحیه، رمز ارزهای استخراج‌شده بر اساس مجوزهای صادره این تصویب‌نامه صرفاً برای تأمین ارز واردات کشور و بر اساس مقرراتی که بانک مرکزی تعیین می‌کند، قابل مبادله خواهند بود. بر این اساس، سقف مجاز رمزارز استخراج‌شده و قابل مبادله

---

۳۳. «ضوابط تعیین سود و یا نرخ بازده مورد انتظار ناشی از تسهیلات اعطایی بانک‌ها و حداقل و حداکثر سود و یا بازده مورد انتظار به تصویب شورای پول و اعتبار و تائید ریاست محترم جمهوری خواهد رسید.»

۳٤. علیرضا مسعودی، حقوق بانکی (تهران: انتشارات پیشبرد، ۱۳۸۷)، ۱۳۸.

۳۵. مصوبه شماره ۵۸۱۴۴/ت ۵۵۶۳۷ ه مورخ ۱۳۹۸/۵/۱۳.

توسط هر واحد استخراج‌کننده بر اساس میزان انرژی مصرف‌شده از سوی آن واحد، طبق دستورالعملی که توسط وزارت نیرو تدوین می‌شود، تعیین و به‌صورت دوره‌ای به بانک مرکزی اعلام خواهد شد.[۳۶] بر اساس اصلاحیه مورخ ۹۹/۰۷/۳۰ آیین‌نامه یادشده، استخراج رمز ارز به‌صورت محدود جهت تأمین ارز واردات کشور با شرایط مقرر مجاز گردید.

به دنبال آن هیئت‌وزیران در جلسه ششم شهریورماه ۱۴۰۱ به پیشنهاد معاونت اقتصادی رئیس‌جمهور و به استناد اصل یک‌صد و سی و هشتم قانون اساسی آیین‌نامه دیگری با عنوان «آیین‌نامه استخراج رمزدارایی[۳۷]» را تصویب نمود. در این آیین‌نامه هرگونه فعالیت مربوط به استخراج رمزدارایی اعم از واردات، تولید، فروش و تعمیرات تجهیزات صرفاً با دریافت مجوز از وزارت صمت و از طریق رویه قانونی تجاری و گمرکی مجاز دانسته شده و در خصوص واردکنندگان متخلف نیز تعیین تکلیف شده است. در خصوص این آیین‌نامه، رئیس مجلس در نامه‌ای به رئیس‌جمهور به‌صراحت اعلام نمود که ماده ۲ این آیین‌نامه که صدور مجوز استخراج رمزدارایی را منوط به دریافت مجوز از وزارت صنعت و معدن و تجارت یا سازمان مناطق آزاد تجاری دانسته و تصریحی به بانک مرکزی ندارد، مغایر با قانون است.

در یک ارزیابی از مصوبات فوق‌الذکر می‌توان گفت هردو آیین‌نامه بدون در نظر گرفتن جایگاه بانک مرکزی در خصوص استفاده از رمز ارز تصویب گردیده است. در آیین‌نامه استخراج فراورده‌های پردازشی رمزنگاری‌شده، ابتدا یک ممنوعیت کلی را در خصوص استفاده از رمز ارز وضع نموده و سپس در اصلاحیه به‌صورت جزئی استفاده را مجاز اعلام نموده است و در آیین‌نامه‌ای دیگر با رعایت برخی شرایط استفاده از آن را توسعه داده و مجاز اعلام کرده است. همچنین در صدور مجوز جهت استخراج رمزارز مطابق متن آیین‌نامه جایگاهی برای بانک مرکزی در نظر گرفته نشده است، ولی رئیس مجلس در اجرای اصل ۱۳۸ قانون اساسی، تأییدیه بانک مرکزی را هم برای استخراج رمز ارز ضروری دانسته است و درنتیجه هیئت دولت باید آیین‌نامه را مطابق نظر رئیس مجلس اصلاح کند و برای بانک مرکزی نیز نقشی هم‌عرض با نقش وزارت صمت قائل گردیده و در کنار تأییدیه وزارت صمت برای اخذ مجوز، تأییدیه بانک مرکزی نیز ضروری شمرده شود.

درخصوص رمزارزها، عده‌ای ماهیت پول را بر رمزارز با عنوان «پول مجازی و کارکردهای آن» منطبق دانسته‌اند[۳۸] و عده‌ای دیگر رمزارزها را پول به معنای واقعی نمی‌دانند و صدق عنوان پول

---

۳۶. تصویب‌نامه ۸۶۵۷۳/ت ۵۸۰۷۸ ه مورخ ۳۰/۷/۹۹ (اصلاح مصوبه تعیین تکلیف تجهیزات استخراج رمزارز).

۳۷. مصوبه شماره ۱۵۱۴۵۵/ت ۵۹۳۶۸ مورخ ۲۲/۰۸/۱۴۰۱. در خصوص این آیین‌نامه رئیس مجلس در نامه شماره ۵۱۴۹/ه ب مورخ ۱۴۰۲/۰۱/۲۸ به رئیس‌جمهور هرگونه فعالیت مربوط به استخراج رمزدارایی را نیازمند اخذ مجوز از بانک مرکزی دانسته است.

۳۸. محمد روشن، مصطفی مظفری و هانیه میرزایی، «بررسی وضعیت فقهی و حقوقی بیت کوین»، فصلنامه

بر این مکانیسم را مبتنی بر تسامح دانسته[۳۹] و آن را صرفاً ابزاری برای پرداخت قلمداد نموده‌اند. چنانچه رمزارزها را ماهیتاً پول بدانیم، از آنجایی که سیاست‌گذاری در امور پولی می‌بایست توسط شورای پول و اعتبار انجام شود، لذا این موضوع نیز مشمول قاعده کلی یادشده گردیده و وضع ممنوعیت و یا جواز در خصوص استفاده پولی از رمزارز و اعلام آن وفق قانون پولی و بانکی، می‌بایست صرفاً توسط شورای پول و اعتبار انجام شود. بر این مبنا اعلام ممنوعیت یا جواز یادشده توسط هیئت‌وزیران، دخالت در وضع سیاست‌های پولی و در حوزه عملکرد اختصاصی شورای پول و اعتبار تلقی می‌شود. اما چنانچه ماهیت رمزارزها را پول ندانسته و ماهیت آن را صرفاً ابزاری برای پرداخت یا ماهیتی مشابه با پول بدانیم، متولی اختصاصی و انحصاری آن بانک مرکزی نیست، در این صورت می‌بایست بررسی شود که آیا وضع ممنوعیت استفاده از رمزارز در قالب آیین‌نامه توسط هیئت‌وزیران صحیح است یا اینکه این ممنوعیت باید به‌صورت دیگری انجام می‌شد و نقش بانک مرکزی در این شرایط چگونه است؟

از منظر حقوق عمومی آیین‌نامه‌ها به سه دسته مستقل، تفویضی و اجرایی تقسیم می‌شوند.[۴۰] آیین‌نامه‌های اجرایی، مقرراتی هستند که به حکم صریح یا ضمنی قانونگذار برای زمینه‌سازی اجرای قانون وضع می‌شوند. آیین‌نامه تفویضی مقرراتی است که با اذن صریح قانونگذار توسط قوه مجریه تدوین می‌شود، اما در ماهیت با قانون فرقی ندارد. آیین‌نامه مستقل را مقامات اجرایی به‌موجب اصل ۱۳۸ می‌توانند در حدود اختیاراتشان وضع و تصویب کنند. این نوع آیین‌نامه‌ها مستقل از قانون برای انتظام روابط افراد وضع می‌شوند.

آیین‌نامه استخراج فراورده‌های پردازشی رمزنگاری به شرح چگونگی استخراج رمزارز به‌صورت جزئی پرداخته است و فقط در بند یک آن به وضع ممنوعیت استفاده از رمزارز پرداخته است و آیین‌نامه استخراج رمزدارایی نیز مراکز مجاز به استخراج را شرح داده و در ماده ۲ گفته که مجوز توسط وزارت صمت و از طریق اجرای رویه قانونی تجاری و گمرکی صادر می‌شود. اگرچه ظاهر هر دو آیین‌نامه همانند آیین‌نامه‌های اجرایی است که جهت اجرای قانون وضع می‌شوند، اما درواقع قبل از وضع آیین‌نامه، هیچ قانونی در خصوص رمزارزها وضع نگردیده بود تا این آیین‌نامه را بتوانیم آیین‌نامه اجرایی آن قانون قلمداد نماییم و همچنین از سوی مجلس تفویض اختیاری به قوه مجریه نشده تا در این زمینه مقرراتی تصویب کند، لذا این آیین‌نامه در دسته آیین‌نامه‌های تفویضی نیز

تحقیقات حقوقی، ۸۷(۱۳۹۷)، ۷۳.

۳۹. رضا میرزاخانی و سعدی حسینعلی، «بیت‌کوین و ماهیت مالی ـ فقهی پول مجازی»، دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران، ۳۰(۱۳۹۷)، ۸۷.

۴۰. محمد زرشگی، «مفهوم صلاحیت ویژه قانونگذار» (کنفرانس بین‌المللی هزاره سوم و علوم انسانی، شیراز، ۲۵ خرداد ۱۳۹۴)، ۲.

نمی‌تواند قرار گیرد. این آیین‌نامه در جرگه آیین‌نامه‌های مستقل قرار می‌گیرد.

نخست اینکه آیین‌نامه‌های مستقل نیز زمانی وضع می‌شوند که تکلیف قانونی در زمینه‌ای وجود ندارد و به بیان دیگر بدون وجود یک قانون عادی، قوه مجریه اقدام به وضع آیین‌نامه می‌نماید؛ یعنی در سابقه این‌چنین آیین‌نامه‌هایی یک قانون مصوب مجلس وجود ندارد. آنچه واضح است قوه مجریه در حوزه‌هایی که به‌طور خاص نیاز به قانون دارند، نمی‌تواند به وضع آیین‌نامه مستقل بپردازد،[۴۱] زیرا در شرایطی که همانند شرایط فوق هیچ قانونی استفاده یا عدم استفاده از رمزارز را ممنوع اعلام نکرده است، یک آیین‌نامه مستقل که وضع ممنوعیت نموده و یک آیین‌نامه مستقل متعارض که استخراج رمزارز را مجاز می‌داند، اما ظاهری اجرایی دارد، بدون اینکه پیش از این قانونی وجود داشته باشد، بر خلاف صلاحیت قوه مجریه است؛ زیرا صلاحیت قوه مجریه برای تصویب آیین‌نامه، در عرض صلاحیت قانونی قانونگذار و موازی با آن نیست و امری استثنایی است. ابتکار آیین‌نامه محدود و منطبق با آن قوانینی است که توسط مجلس وضع شده است و نمی‌تواند حق و تکلیف جدیدی را، بیش از آنکه قانونگذار مقرر داشته، ایجاد کند.[۴۲] همان‌گونه که مشاهده گردید، در آیین‌نامه اول هیئت‌وزیران ممنوعیت کامل را تصویب نمودند و پس از مدتی به‌صورت جزئی آن را پذیرفته و درنهایت در آیین‌نامه اخیرالتصویب، ضمن لغو آیین‌نامه‌های سابق در خصوص رمزارز، به توسعه جایگاه رمز ارز و توسعه دامنه صدور مجوز برای آن پرداخته است.

دوم اینکه وفق اصل ۱۳۸ قانون اساسی و همچنین تبصره ٤ الحاقی به قانون نحوه اجرای اصل ۸۵ و ۱۳۸ در رابطه با مسئولیت‌های رئیس مجلس، آیین‌نامه‌های دولت می‌بایست ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس برسد و در این شرایط که رئیس مجلس به‌موجب نامه شماره ۵۱٤۹/ه ب مورخ ۱٤۰۲/۰۱/۲۸ خطاب به رئیس‌جمهور، اصلاح آیین‌نامه در خصوص نقش بانک مرکزی را درخواست نموده است، هیئت دولت می‌بایست نسبت به اصلاح آیین‌نامه اقدام نماید، در غیر این صورت آیین‌نامه ملغی‌الاثر می‌گردد. اگر هیئت دولت بنا به نظر رئیس مجلس نسبت به اصلاح آیین‌نامه اقدام نماید و بانک مرکزی را مرجعی جهت صدور مجوز برای استخراج رمزارز در کنار وزارت صمت به رسمیت بشناسد و با توجه به اینکه در نامه رئیس مجلس، مجوز و تأییدیه بانک مرکزی جهت صدور مجوز استخراج رمزارز لازم دانسته شده است، این‌طور به نظر می‌رسد که ماهیت رمزارز اگرچه یک دارایی یا ابزاری برای پرداخت است، اما ماهیتی شبه‌پول برای آن در نظر گرفته‌اند که متولی صدور مجوز را بانک مرکزی دانسته‌اند، زیرا بر اساس

---

٤۱. محمد امامی و کوروش استوار سنگری، حقوق اداری (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۱)

٤۲. محمد هاشمی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۶)

قانون پولی و بانکی هدف اصلی بانک مرکزی حفظ ارزش پول است و در موضوعات و مواردی که مسائل اقتصادی و پولی و بانکی مطرح باشد، بانک مرکزی به‌عنوان متولی ورود می‌کند.

نتیجه‌گیری

اقتصاددانان بر این مسئله اتفاق‌نظر دارند که کارآیی بیشتر سیاست‌گذاری پولی زمانی اتفاق می‌افتد که سیاست‌گذار پولی با استقلال بیشتری از مقامات سیاسی دست به سیاست‌گذاری بزند. استقلال در سیاست‌گذاری به معنای عدم تعامل با سایر نهادها نیست، بلکه به معنای عدم تأثیر نهادهای دولتی در سیاست‌گذاری‌های بانک مرکزی و همچنین عدم تأثیر سیاست‌های مالی بر سیاست‌های پولی است. هرچه تأثیر سیاست‌های مالی بر سیاست‌های پولی کمتر باشد، شاهد رشد اقتصادی بیشتر خواهیم بود. امری که کشورهای پیشرفته به آن نظر داشته و بعضاً آن را اجرایی کرده و یا در حال اجرای آن هستند.

بررسی‌های انجام‌شده در این مقاله نشان داد که در شرایط کنونی شاهد دخالت مستقیم قوه مقننه و قوه مجریه در سیاست‌گذاری پولی هستیم. بهترین راهکار برای دستیابی به سیاست‌گذاری مطلوب پولی، از یک طرف محدود کردن اختیارات مجلس برای سیاست‌گذاری از طریق تقویت جایگاه بانک مرکزی و به رسمیت شناختن استقلال هرچه بیشتر این بانک و اتخاذ تدابیری است که وضع و تصویب قانون در خصوص سیاست‌های پولی را مستلزم موافقت شورای پول و اعتبار نماید و از طرف دیگر محدود نمودن اختیارات هیئت‌وزیران در ورود و وضع آیین‌نامه در خصوص مسائل پولی است. بخشی از اقدامات باید با اصلاح قوانین موجود یا وضع قوانین جدید انجام شود و بخش مهم و عمده آن مستلزم رشد و بلوغ سیاسی و بروز نوعی نزاکت و رفتار سیاسی مطلوب است که بر اساس آن نهادهای سیاسی، در زمینه حدود اختیارات و وظایف خویش توسعه‌طلبی نکرده و در چهارچوب قانون حرکت کنند.

اصلاح این وضعیت در برخی قسمت‌ها ساده و در برخی دیگر پیچیده است. همان‌گونه که گفته شد، انجام آن در برخی موارد از طریق وضع قوانین جدید یا اصلاح قوانین موجود امکان‌پذیر است، ولی در برخی از زمینه‌ها (همانند اختیار مجلس برای وضع قانون) مستلزم تغییر قانون اساسی یا پیش‌بینی آن در اسناد بالادستی (همچون سیاست‌های کلی نظام) با مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام است و گرچه راهی دراز برای تحقق آن پیش روست، ولی به نظر می‌رسد که برای تحقق یک سیاست‌گذاری مطلوب و برای اینکه اهداف بانک مرکزی برای تحقق رشد اقتصادی و کنترل تورم، جامه عمل بپوشد، انجام آن ضروری و لازم است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- السان، مصطفی. حقوق بانک مرکزی. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی، ۱۳۹۲.
- امامی محمد و کوروش استوار سنگری. حقوق اداری. ویرایش دوم. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۱.
- بنایی اسکویی، مجید و ویدا میرزایی. «جایگاه و قلمرو حقوقی مصوبات شورای پول و اعتبار». فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، ٦٦(۱۳۹۹)، ۱٤۱-۱۸۰.
- جعفری، امین. بایسته‌های حقوق بانکی، جلد نخست. تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۹.
- رستم پور، فریبا. «مروری بر تاریخچه شورای پول و اعتبار و ترکیب اعضای آن». مجله بانک و اقتصاد، ۹٦(۱۳۸۷)، ۲۰-۲۳.
- روشن، محمد، مصطفی مظفری و هانیه میرزایی. «بررسی وضعیت فقهی و حقوقی بیت کوین». فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۸۷(۱۳۹۷)، ٤۹-۷۸.
- زرشگی، محمد. «مفهوم صلاحیت ویژه قانونگذار». کنفرانس بین‌المللی هزاره سوم و علوم انسانی، شیراز، ۲۵ خرداد ۱۳۹٤.
- کعبی عباس و سجاد حکیمی. «ماهیت نمایندگی مجلس در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران». حکومت اسلامی، ۲(۱۳۹۳)، ۱۲۳-۱۴۴.
- مسعودی، علیرضا. حقوق بانکی. ویرایش اول. تهران: انتشارات پیشبرد، ۱۳۸۷.
- میرزاخانی، رضا و حسینعلی سعدی. «بیت‌کوین و ماهیت مالی ـ فقهی پول مجازی». دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران، ۳۰(۱۳۹۷)، ۷۱-۹۲.
- میرزایی ویدا. «جایگاه و قلمرو مصوبات شورای پول و اعتبار». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی،۱۳۹۷.
- نظافتیان عبدالعلی. «ارزیابی جایگاه حقوقی نهادهای سیاست‌گذار پولی و اعتباری در نظام بانکی کشور». مجلس و راهبرد، ۵۱(۱۳۸۵)،۲۷۵-۲۹۸.
- هاشمی، محمد. حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم. ویرایش ٦. تهران: میزان، ۱۳۸٦.

ب) منابع خارجی

- "Structure of the Federal Reserve System". 23 December 2022. https://www.federalreserve.gov
- "What is a central bank?". 10 July 2015. https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-me/html/what-is-a-central-bank.en.html
- Lukonga, Inutu. "Monetary Policy Implications of Central Bank Digital Currencies: Perspectives on Jurisdictions with Conventional and Islamic Banking Systems". *International Monetary Fund*, 60(2023), 2-40.
- Schooner, Heidi Mandanis & Michael Taylor. "Convergence and Competition: The Case of Bank Regulation in Britain and the United States". *Michigan Journal of International Law*, 20, 4(1999), 596-655.